

gotovu kuću, ne nose krilati lavovi, već je to neotesana daska nad ponorom. Njegove ruke nisu osušene *divnim šćarom života*, već ovlažene ledenim znojem što kvasi rešetku koja treba da zanemi u pola svog tankog oglasa da bi uopšte prešao preko *mosta*. Nije potrebno posebno opisivati palatu. U njoj ima sve što mu je potrebno: ležaj od rogoza i tri gola taina. Vidimo, dakle, da korelati postoje, sve je tu, ali ponešto izokrenuto: kao da događaji koji se nižu prolaze kroz neku prizmu koja u osnovu čuva strukturu zbivanja smrti za kojim se čeznulo, ali mu, da tako kažem, menja predznak. Pa ipak, za nas to preokretanje nekako nije neočekivano (Uostalom, i pošli smo od utiska da zbivanja karakteriše neminovnost.) Kao da mi već imamo neko znanje koje nam omogućuje da se ne iznenadimo. Ali otkuda nam ono?

Mislim da ovdje treba da se vratimo na one stihove za koje smo utvrdili, odnosno, bolje reći, pretpostavili na šta se odnose jednim delom. Ostalo je još da se razmotri gore postavljeno i potom zapostavljeno pitanje: A ko je, ili pak šta je, sestra njene duše?

U ovom ili onom slučaju, sestre mogu biti ovakve ili onakve, ali posmatrano sa stanovišta interesa za otkrivanje arhetipova, za otkrivanje onog zajedničkog, mislim da sestre izražavaju polarne principe: dobra i zla sestra, lepa i ružna sestra, mudra i glupa, itd. Duša je živo suštastvo nečega. Ovdje se govori o duši, o suštastvu njegove smrti. Ako se, dakle, kaže: *al' kad te nadoh, ti ne bi ona koju ja tražih, već sestra tvoje duše*, onda to dubinski, preko arhetipskog znanja, na nas deluje tako da mi tajno već znamo da će se naći nešto suprotno onome za čim se čeznulo. Mi na granici dvaju delova bajke možda još ne znamo da će to biti slika smrti, ali smo pripremljeni na to da će čeznja za nečim biti izneverena, i to tako da ishod ipak bude srodan (sestrinski suprotan) iščekivanom. Tako da prizmu koja izokreće događaje mi već sami držimo u ruci.³

Sa svim ovim nije nimalo nesaglasno ni ono »važno«, bajkovna pouka koja dašto nikada nije i ono najvažnije. Čitalac ovdje biva poučen da čovek nije gospodar svoje sudbine, da on sebe ne drži u svojim rukama. Nad nama je uvek već neka moć, makar se zvala i slučaj, koja je toliko sveznajna da se čini da smo u njenoj vlasti, i koja je dovoljno samouverena da se s nama može i poigravati naveštavajući nam budućnost, jer mi, ograničeni kakvi jesmo, te nagoveštaje ne umemo da iskoristimo. Pa čak i onda kad te nagoveštaje uzmemo u račun, kao što je to pokušao trgovčev sin, naš će udes biti suprotan očekivanome, jer Slučaj je kao mokropriзма – izvrćući, svodi nas po svome.

Iz računa se uvek ispušta neki detalj. Tako trgovčev sin računa s izrekama, ali od sebe radije hoće da otkloni ključne stihove, ne pokušavajući da pronike njihov smisao. Možda je tajna u tome, možda treba računati najviše s onim čemu se nesvesno opiremo.

Može lako da bude da je i tu tajnu znao onaj Efežanin koji je prozvan Mračni. Za njim je ostalo jedva stotinak fragmenata tekstova. Uz pomoć nekoliko njih jedino se i došlo na trag smislu tih stihova što su navirali trgovčevom sinu (ukoliko se uopšte i došlo): Jedan od njih saopštava: »Nevidljiva harmonija jača je nego vidljiva«, drugi nam skreće pažnju da »Priroda voli da se prikriva«, a treći savetuje: »Zato valja ići za onim što je zajedničko«.⁴

BELEŠKE

1. M. Krleža, vidi u »Kriježljani« pod »Hofmansthal, Hugo von«. Shodno toj misli, Krleži se čini, i on to eksplicitno kaže, da Hofmanstal tek šest godina nakon rata u svojoj komediografskoj fazi dolazi do upotrebe blage ironije nad nazoviaristokratskim »višim bečkim društvom«. V. na istom mestu.

2. »In den Stielen der Nektlen, die sich wiegten, im Duft des reifen Kornes erregtest du meine Sehnsucht; aber als ich dich fand, warst du es nicht, die ich gesucht hatte, sondern die Schwestern deiner Seele«.

3. Naravno, samo u metafori. U stvarnosti mi smo sami držani. Premda je, svakako, i to metafora.

4. Pošto svojom tamnom stranom, reklo bi se, ne učestvuju u osnovnoj konstrukciji priče, dve stvari su ostale izvan analize. One su ipak dovoljno zanimljive da zaslužuju da budu dotaknute makar u belešci.

Imam na umu onu iznenadnu misao koja obuzima trgovčevog sina dok stoji kraj poslednjeg konja, a zbog koje, neodlučno izdaviš ruku iz pojasa, baca pod kopita beril-adidar i saginjući se da ga podigne dobija smrtonosni udarac. S druge strane, mislim na vonj koji zapašnjuje trgovčevog sina iz kasarne dok kraj nje prolazi ulicom i kojeg ponovo udiše u trenucima smrti, pokušavajući da se seti gde ga je već udahnuo pre mnogo, mnogo godina.

I dok golo postojanje tih dveju stvari u dobroj meri spolja rasvetljava događaje, sama priča ih ostavlja nerazsvetljane. Strategija teksta nije tu ni mogla dopustiti neko raspredanje: no ako nije raspredano, to ne sme značiti da je i neraspredivo. Naprotiv, u tekstu mora biti nekih informacija s kojima možemo makar *nagađati* koja bi to misao mogla biti i gde se taj vonj jednom davno već udahnuo. Jer, iako u anatomiji događaja samo oviš dotaknute, to ipak nisu sporedne stvari. Što se tiče zagonetne misli, to je skoro evidentno (jer zbog nje on uopšte i dospava u priliku da se saginje pod konja), a ovo zašto mislim da je to tako i u slučaju vonja: Trgovčev sin iz priče neobično je sličan Prustovom tragaču za izgubljenim vremenom (uticaj bi, naravno, mogao biti samo obrnut, jer je bajka 672. noći napisana i objavljena 1895. godine). Kao takav, on je prvenstveno okrenut sebi i njegovu znatiželja uvek je više okrenuta ka unutrašnjosti. Stoga je jasno da on u kasarnsko dvorište ne baca pogled zato što su mu vojnici nešto doviknuli s prozora (što je bio slučaj), pa ga sad zanima da li je s tim povezano nešto u kasarni, već on pogledava, a potom i ulazi, jer nesvesno oseća (da bi se to kasnije podiglo do pune svesti) da je taj neutešni zadrž, što ga je zapašnulo iz tog otvorenog prozora, pripadao nekom njegovom iskustvu koje bi on, shodno svojoj prirodi tragača za izgubljenim vremenom, želeo opet da oživi. Baš je taj vonj, dakle, on što ga prvo dovede na korak do smrti. Poslednji korak iskoračuje ona zagonetna misao.

Ovdje ne možemo ulaziti u pokušaj davanja definitivnog odgovora – ukoliko takav i postoji. (To bi zahtevalo zaseban rad.) Možemo samo ovlaš nabaciti nekolike mogućnosti koje će stvar nužno ostaviti otvorenom:

S tim nesrećnim zadahom stvar je za tumača utoliko teža što ni sam trgovčev sin ne uspeva da se seti događaja iz prošlosti kojem je ovaj pripadao. Stoga bi lako bilo moguće da se tu radilo o iluziji koju psihologija naziva »deja vu«, prnesenoj na čulo mirisa.

Manje je verovatno da Hofmanstal podrazumeva mistifikaciju u smislu većnog vraćanja istog, koju je Niče razvio u *Zaratustri* nekoliko godine ranije, i koju je ovaj mogao poznavati. Ukoliko to ipak nije sasvim isključeno, onda se može reći da trgovčev sin prepoznaje zadrž, ali ne i pripadno iskustvo, jer je to iskustvo njegove smrti iz prethodne »Velike godine života«.

Čini mi se, ipak, da bi se možda najviše moglo očekivati od povezivanja tog nenađenog iskustva s onim gore analiziranim stihovima, nametnutim trgovčevom sinu. Da li ga oni zapravo upozoravaju da u potrazi za izgubljenim vremenom ne ide za mirisima?

Što se zagonetne misli tiče, ona bi, po svemu sudeći, morala nekako biti povezana s ovlaš pomenutim događajima iz junakovih 12 godina, kada se u dućanu njegovog oca pojavio neki siromah s licem konja koji će priču privesti kraju.

Da li je trgovčev sin poistovetio tog siromaha s konjem, i pomislivši da je tada davno ovome učinjena nepravda, za ispunjenje ponudio adidar? Ako je to tako, onda se on u istom trenutku (jer slika onoga čove se baš u taj čas rasplinjavala) morao dosetiti da je derivao konja. To bi bio razlog zašto se sagnuo da podigne već bačeni zamotuljak.

dno reči

(fragmenti)

zoran m. mandić

Dno reč upoznaosam na njenom kraju
uprtim pogledom u misao koja više nije imala kud
Sam u svetlu u vazduhu zatvoren ograđen od prostora
udaljen od mraka
i podeljen jednom nevidljivom linijom na reč koju sam stigao
i na reč nezamislivu
odlučio sam da potražim i dno u sebi
Ali
kako raskopati jedinu glavu razvući šavove
istisnuti vazduh izmestiti oči izolovati san
Kako zaostale reči osloboditi moždanih retorti
(između čijih zardalih pregrada ključaju razlučene umne kiseline)
I ako nađem dno da li je to dno biča dno koje tražim ili galaksija nebiča u svom nevidljivom ogledalu
Pitanjima se ne razdvajaju suštine One slično pustinjama veruju svaka u svog boga

5.

*Crtam i tražim
Puštam i onog drugog iz mene
da crta
da mi kviri crtež
da me navija i koči
da me sapinje rečima iz svoje pesme
da se množi u meni
i plaši me raspečem što raste uz zidove
svemira
i razbija ljudske glave (jednu od drugu)
silnim traktatima i evolucijama i
revolucijama
živog i u materiji opstalog
i opet dno
Zar materija nema dno*

6.

*Istog neokrtnjenog krvnika-pitanje
neko hiljaditi (miloniti put ponavlja u meni
kao kletvu
kao naučenu pesmu koja uvek ima mesta u
pamćenju
kao odnos boja duge i vode
kao srce bika i čoveka
kao zid znaka iza koga je praznina*

7.

*Da li da molim pitanje da me napusti
Da mi vrati san
i uzme dno koje tražim
8.*

*Ali kako u ponor da bacim glavu i da ona
nikad ne padne*

